

GAZETEDE KALMIŞ BİR TARIK BUĞRA ROMANI: İNCE HESAPLAR

■ DENİZ DEPE

Tarık Buğra'nın kitaplaşmamış tefrika romanlarından biridir *İnce Hesaplar*. *Milliyet*'te 19 Mart-31 Mayıs 1953 tarihleri arasında, Süleyman Yücel müstearıyla yayımlanır. Popüler kültüre hitap eden, entrika ve aşk üzerine kurulu bu hikâyede kendi adını kullanmaması anlaşılır bulunabilir ancak günümüz ucuz dizilerini aratmayan *İnce Hesaplar*'ın kahramanları, incelikli iç tahlillerle, usta bir kalemin elinden çıktığını belli eder.

Roman, ortaokul fizik öğretmeni Salahattin Alptekin'in "saadet benim de hakkımdır" diye söylenmesiyle başlar. Tereddütle, kendi kendine konuşarak iki yıldır küs olduğu avukat arkadaşının yazıhanesine gider. Okurun Salahattin'in derdini öğrenmesi için ikinci günü beklemesi gerekecektir. Avukat Rahmi ile neden küs oldukları, Salahattin'in derdinin ne olduğu gibi merak unsurunu devreye sokan meseleler yavaş yavaş açığa kavuşturulur. Yan karakterlerin hikâyeleri bile de-

taylıdır *İnce Hesaplar*'da; o yüzden okur, karşılaştığı kişinin romandaki işlevinden hiçbir zaman emin olamaz. Örneğin tefrikanın başlarında adını bile görmediğimiz Nermin, sahneye yavaş yavaş girecek, bir süre sonra Salahattin'in hikâyesi olarak başlayan roman, onun hikâyesi olarak sona erecektir. Tarık Buğra, tefrikaları hep en heyecanlı yerinde bitirmeye çalışır. Okur olarak kafanızda kimin iyi kimin kötü olduğu sürekli değişir, kime güveneceğinizi, kimin tarafını tutacağınızı bilemezsiniz. Tüm bu "ince hesaplar", yazarın tefrikanın hakkını verdiğini gösteren detaylar olarak değerlendirilebilir.

Romanın ana kahramanlarını Salahattin, Rahmi, Hatice, Nermin ve Rüştü olarak sayabiliriz. Salahattin, küs olduğu arkadaşının yazıhanesine eşinden boşanmak istediği için gider. Rahmi ise soğuk bir şekilde o kadar avukat varken neden kendisine geldiğini sorar ve okuru şaşırtan bir cümle ile o günün tefrikası sona erer: "Çünkü seni karınla aldattım değil mi?" Geri dönüşlerle öğreniriz ki çocukluk arkadaşı olan Rahmi ile Salahattin'in arasını bozan bu meseledir. İki yıl önce çeşitli evhamlara kapılarak hastalanıp elden ayaktan düşeceğini kuran Salahattin, Rahmi ile karısı Hatice'nin arasında bir şeyler olduğunu düşünmüş ve en yakın arkadaşı ile yollarını ayırmıştır. Bunun kafasında kurduğu bir şey olduğunu fark edecek, bundan utanacak ancak Rahmi'nin gönlünü almayı başaramayacaktır. Çünkü bu kötü hatıranın dışında boşanma sebebi olarak öne sürdüğü şeyler arkadaşını rahatsız etmektedir. Hatice'yi cahil, görgüsüz, bilgisiz olarak gören ve artık ona tahammül edemeyen Salahattin, boşanmak ve çocuklarını da o kadından kurtarmak istemektedir. Burada iftiraya uğramış olmasının kızgınlığı devam eden Rahmi'nin, Hatice'yi ve evliliği, aile bağlarını savunduğunu görürüz. Çünkü Salahattin'in boşanmak istemesinin asıl sebebi başka bir kadındır, o da bunu bilir ve sıkıştırarak Salahattin'e itiraf ettirir. Avukat, onu başka birine yönlendirerek yazıhanesinden kovacaktır. Böylece okurun zihninde Rahmi ile ilgili olumlu bir intiba oluşur. Ancak roman ilerledikçe Rahmi'nin de Salahattin'den farklı olmadığını, çıkar ilişkisi ile zengin bir adamın tanımadığı kızıyla evlenmeye niyetli olduğunu görürüz. Üstelik Rahmi'nin davayı istememesinin asıl sebebi, onun da aynı kadına âşık olmasıdır. Okurun Rahmi'den soğuması için bunlar yetmez, bir de Rahmi'nin Nermin'in peşinden trene binmesini, onu küstahça taciz edişini izleriz. Nermin'den yüz bulamayan Rahmi, zengin ağanın kızıyla evlenecek ve hiçbir şey olmamış gibi hayatına devam edecektir. Üstelik Nermin'in ona olan tavrı yüzünden kendi ayaklarıyla Salahattin'e gidecek ve boşanma davasını isteyecektir.

İnce Hesaplar, okur için bir kamerayı takip etmek gibidir. Örneğin, Rahmi'nin Salahattin'i kovduktan sonra iş yerinden çıkışı şu cümlelerle tasvir edilir: "Elektriği söndürdü. Yazıhane bütün eşyası ve duvarlardaki afişlerle birlikte kayboldu." Bir tiyatro metnini andıran bu

cümlelerle birlikte kameranın Salahattin'in iç dünyasından Rahmi'nin- kine yöneldiğini görürüz. Böylece sahneye Süleyman girer. Romanın yan kahramanlarından biri olan Süleyman, zaman zaman ön plana çıksa ve romanın akışını değiştirecek bir güçte olsa da, Tarık Buğra zamanla ondan vazgeçmiş gibidir. Süleyman isminin önemine burada dikkat etmek gerekir. Tefrikanın Süleyman Yücel adıyla yayımlandığını, Tarık Buğra'nın asıl adının Süleyman Tarık olduğunu ve iki yıl önce *Akın*'da tefrika edilen *Ofsayt* romanının otobiyografik özellikler taşıyan kahramanının adının da Süleyman olduğunu hatırlayalım.¹ Rahmi ve Salahattin'in yakın arkadaşı olan Süleyman'ın, sinek avladığı bir kırtasiye dükkânı vardır ve bir gazete çıkarmaya niyetlenir. İdealist, yalnız, sakin ve âşık bir adam olarak tanırız onu. Üstelik tefrikanın ortalarında bir sürpriz bizi beklemektedir: Süleyman, yakın arkadaşı Salahattin'in karısı Hatice'ye âşıktır. Bu seveda gizli olmakla birlikte, vicdan azabı sebebidir. Olayların akışının değişeceğini düşünür okur, ancak belli ki yazar, bu entrikadan daha sonra vazgeçmiştir. Süleyman'ın gazete serüveninin başarıya ulaşip ulaşmadığı, karşılıksız aşkından vazgeçip geçmediği gibi sorular cevapsız kalır.

Hatice, iki çocuk annesi bir kadındır. Hem kocası hem oğlu tarafından hor görülmekte, ne yapsa onlara yaranamamaktadır. Cahil ama temiz, cefakâr Türk kadını olarak çizilen Hatice, uğradığı tüm haksızlıklara ve aşağılanmalara ses çıkarmadan boyun eğer. Ödülü de romanın sonunda Salahattin'in Nermin'den umudu kesince evine dönmesi olur. Romanın başında; Rahmi, Salahattin ve Hatice üzerinden bir telkin seziliyor: aile birliği kutsaldır, kadere razı olmak gerekir. Üstelik belli belirsiz bir Batılılaşma eleştirisi de vardır. Henüz çocuk yaşta evlendirilen Salahattin'in güzel Hatice'yi önce sevmesi, ancak çevresi değişip de balolarla, okur yazar insanlarla tanışınca onu küçümsemesi, aşağılaması söz konusudur. Âşık olduğu kadın Nermin de sahneye bir "femme fatale" örneği olarak girer.

Önce hesaplı, fettan, aile yıkan bir öğretmen olarak tanıdığımız Nermin, zamanla romanın odak noktasına oturacaktır. Yirmi yedi yaşında, "evlenememiş" ama çok güzel bir kadındır. Salahattin'i yoldan çıkarmış, sonra da evliliğe ikna etmiştir. Amacının koca bulmak olduğu okura hissettirilir. Ancak yaz tatili için ailesinin yanına giderken bindiği trende karşılaştığı Rahmi'yi terslemesi ile birlikte okurun Nermin'i de değiştirecektir. Buradan sonra artık Nermin'in iç dünyasına gireriz. Çocuk yaşta babasını kaybedişi, kendisini evinde istemeyen dedesi yüzünden annesiyle ayrı düşmesi... Sonra ablasının evinde emanet bir hayat, yatılı okul, iş hayatı... Tarık Buğra, kahramanlarının iç dünyalarını mutlaka geçmişleriyle destekler. Okurunun tüm kahramanlarını

¹ Detaylı bilgi için bkz. Özlem Fedai, "Tarık Buğra'nın Üç Tefrika Romanı Üzerine", *Türk Dili*, Aralık 2018, S. 804.

önce yargılayıp sonra anlamasını ister gibidir. Salahattin'e rest çekip İzmir'e giden Nermin, o kararını verene kadar ailesiyle vakit geçirecektir. Bu sırada tanıştığı Rüştü ise hayatını değiştirir. Önce bu adamın ilgisini reddeden Nermin, sonra kalbinin sesini dinleyerek onunla evlenir. Çünkü ilk defa "kendini tercih etmiştir." Bu sıralarda ise Salahattin Hatice ile konuşarak onu terk etmiş, bir otele yerleşmiştir. Dört gözle Nermin'in dönüşünü bekler. Olaylar Salahattin aleyhine görünürken, Nermin ve Rüştü fakir ama mutlu hayatlarından çok memnundurlar. Ancak bu uzun sürmeyecek, tesadüfen karşılaştıkları Rahmi, bu saadet tablosunu bozacaktır.

İnce Hesaplar'da dengeler sürekli değişir. Sanki yazar, ne yapacağına tam yazarken karar vermekte, olayların akışını tefrikanın gidişine göre belirlemektedir. Kendini tercih eden, kendi ayakları üzerinde durabilen, okuryazar, meslek sahibi, güzel, sırf evlenmiş olmak için değil âşık olduğu için evlenen modern kadın Nermin, elbet Türkiye'de cezasız kalmayacaktır. Rahmi ile Nermin'in arasındaki gerginlikten şüphelenen Rüştü, karısını sıkıştırarak ve Salahattin hikâyesini öğrenecektir. Romanın sonunda bizi Nermin'in intiharı ve mutlu sonlarıyla Rahmi ile Salahattin bekler. *İnce Hesaplar*, tam bir Türkiye gerçeği olarak ellili yıllardan bugünü selamlamaktadır.

Tarık Buğra, bu inişli çıkışlı aşk hikâyesinde toplumsal mesajlar da verecektir. Medeni kanunun her zaman erkekten yana oluşu, erkeklerle aynı sınıfta okuyan kız çocuklarına alışamayan Türk ailesi, Batı özentiliği ile kendi değerlerini aşağılama, kuraklık yüzünden perişan vaziyetteki Türk köylüsü ve onun derdinden anlamayan Türk aydını, evlenme yaşını geçtiği halde evli olmayan Türk kadınının gördüğü mahalle baskısı...

Dramatizasyonun da çok başarılı olduğunu görürüz. Örneğin gerginlik, kahramanın bacaklarını sürekli sallamasıyla hissettirilir; stresli kahramanın elleri titrer; öfke, yere patlatılan bir çay bardağındadır; merhamet, kendi çayını biraz sonra kovacağı arkadaşına uzatan adamdır... Kuşkusuz yazarın romana kattığı erotizm de bu dramatizasyonun bir parçasıdır. Nermin ve Salahattin arasındaki yakınlaşma sahneleri, Salahattin ile Hatice arasındaki görev icabı duygusuzca yapılan sevişme, Nermin'in histerik hareketlerle bir yaklaşıp bir uzaklaşması...

Tarık Buğra, popüler kültüre hizmet eden konuyla kurduğu bu aşk üçgenleriyle dolu hikâyesinde; tüm kahramanlarını incelikle işlemiş, merak unsurunu hep diri tutmuş, iç hesaplaşmalarla okuru hep ters köşeye yatırmış, aralara toplumsal mesajlar katarak çağını yansıtmıştır. Böylece *İnce Hesaplar*, hayattaki ince hesapların her zaman tutmadığını gösteren, heyecanlı ve şaşırtıcı kurgusuyla edebiyat tarihimizde yerini alır.

*Tefrikalara ulaşmakta yaşadığım teknik zorlukları aşmama yardımcı olan meslektaşım Furkan Korkut'a teşekkürü bir borç bilirim.